Gintautas Zabiela

Žvalgymai Nasvytaliuose

1926 m. rudenį ariant žemę Nasvytalių kaime (Šilalės r., Kvėdarnos sen.) rastas didelis XVII a. monetų lobis, iš kurio 308 auksinės monetos, 2 aukso žiedai, 12 sidabro šaukštų ir grandinėlė po įvairių peripetijų (apie jas plačiau žr.: Zabiela G., Vieno lobio likimas, *Numizmatika*, V., 2000, t. 1, p. 177–182; Zabiela G., Nasvytalių lobis, *Kvėdarna*, V., 2004, p. 59–66) 1928 m. pabaigoje galiausiai pateko į NČDM. Valstybei stokojant lėšų sumokėti už visą lobio turinį, 70 auksinių monetų dublikatų vėliau buvo grąžinta savininkui. Pats lobis iki šiol nėra deramai publikuotas, paskelbta tik pirminė informacija apie jį (Ivanauskas E., *Lietuvos pinigų lobiai. Paslėpti 1390–1865 metais*, V., 1995, p. 161–164; *Lietuvos lobiai*, Kaunas, 2007, p. 29–30).

2018 m. gruodžio 14 d. ŠSM 6 valandas demonstruota lobio dalis sukėlė nemažą susidomėjimą šiuo išskirtiniu radiniu ir paskatino plačiau patyrinėti galimas jo radimo apylinkes. Tam labai padėjo parodoje apsilankęs žemės, kurioje buvo rastas lobis, savininko Juozo Radžiaus sūnus Zigmas Radžius. Dabar Nasvytalių kaimas yra beveik išnykęs, jo vietoje pievos, miškai ir dirbami laukai. Vienintelis lobio slėpimo aplinkos konteksto pažinimo būdas yra žvalgymas metalo detektoriais. Talkinant MINK nariams per du kartus (2019 m. balandžio 27 d. ir rugsėjo 28 d.) žvalgyti laukai apie 27 ha plote. Iš viso žvalgyta 200 darbo valandų.

Žvalgymų metu surinkta 214 registruotų radinių, kuriuos nuvalius ir įvertinus paaiškėjo, kad dalis jų (iš viso 41) yra aiškus XX a. palikimas (geležiniai peiliai, sagtys, kirviai, raktai, žalvarinės skardelės, rankogaliniai užsegimai, šukos, aliumininiai dirbiniai ir kita). Vertingesni buvo 173 radiniai, daugiau pasakantys apie čia buvusį XIX–XX a. apgyvendinimą. Tai 77 monetos: 28 Rusijos imperijos XVIII a. vidurio – 1900 m. 1, 2, 3, 5, 15, 20 kapeikų, denga, poluška; 27 TSRS 193?–1982 m. 1, 2, 3, 5, 10, 15, 20 kapeikų; 10 Lietuvos Respublikos 1925–1936 m. 1, 2, 5, 10, 50 centų, 8 Vokietijos XIX–XX a. smulkios monetos, 4 Lenkijos ir Švedijos monetos; 29 varinės ir aliumininės sagos, 18 varinių ir aliumininių medalikėlių, 12 žalvarinių kryželių, 7 žalvarinės diržų sagtys, 6 žalvarinės juostelės, 5 švininės plombos, 4 žalvariniai juostiniai žiedai ir kita.

XVII–XVIII a. datuojamų radinių rasta labai nedaug, vos 7. Tai Rusijos 1792 m. Jekaterinos 20 kapeikų, Jelizavetos Petrovnos (1741–1761) denga, Švedijos 1666 m. Karolio XI 1 erė, Lenkijos 1683 m. Jono III Sobieskio 6 grašiai ir Augusto III (1734–1763) šilingas, 1761 m. Meklenburgo–Strelico Adolfo Frydricho IV 1/24 talerio ir švininė vieno disko su kniede audeklo plomba. Šie radiniai atsitiktinio pobūdžio, pasklidę daugiausia arčiau dabartinio kelio ir, matyt, susiję su jo vietoje jau bent nuo XVII a. ėjusiu keliu. Kažkur netoli jo greičiausiai ir buvo paslėptas 1926 m. surastas lobis.

Išskirtinis radinys yra sidabrinio šaukšto su herbu ir augaliniu ornamentu kotas, aiškiai kilęs iš minėto lobio, nes jame įrėžtas herbas tapatus vienam iš muziejuje saugomų šaukštų herbui. Šaukštas rastas buvusios sodybos teritorijoje, į kurią atneštas iš šalies ir, matyt, bandytas perdirbti (nukirsta galvutė, pats kotas sulenktas). Šaukšto plokščias kotas trapecijos formos, su herbu vienoje pusėje ir augaliniu ornamentu kitoje. Herbas – skyde iškaltas į dešinę ant vilko (?) jojantis raitelis ir raidės K ir L viršuje, ornamentas – iškaltas augalas su 7 lapelių eilėmis ir žiedu su lapeliais viršuje. Šaukštas 11,9 cm ilgio, 0,5–1,5 cm pločio, 2,4–3,5 mm storio, 27,39 g svorio (1 pav.). Kieno tai herbas, lieka neidentifikuota.

1 pav. Sidabrinio šaukšto kotas ir jame išrėžtas herbas. G. Zabielos nuotr.

Fig. 1. The silver spoon handle with an engraved coat-of-arms

Žvalgymų metu surinkti registruoti radiniai perduoti ŠSM.

The field survey in Nasvytaliai

In the spring and autumn of 2019, a metal detector survey was conducted with the assistance of the MINK in a roughly 27 ha area in Nasvytaliai village (Šilalė District, W Lithuania), where a large horde of 17th-century gold coins and other artefacts was discovered in 1926 and is currently preserved in the NČDM. The 214 registered finds show that country houses stood there in the 19th–20th centuries, and the sparse 17th–18th-century finds (a total of 7) show that a road ran through this location and that the horde was hidden in its vicinity. A silver spoon handle with a coat-of-arms that came from the horde was found at the site of one home (Fig. 1).

Gintautas Zabiela

Radviliškio apylinkių žvalgymai

Paskutiniu metu archeologiniai tyrimų metodai vis dažniau taikomi ir tiriant konkrečius istorinius įvykius, kartais ir visai nesenus. Prieš šimtą metų, 1919 m. lapkričio 21–23 d., Radviliškyje įvykdyta sėkminga neseniai susikūrusios Lietuvos kariuomenės operacija prieš bermontininkus tapo paskata tokiems tyrimams. Remiant Radviliškio rajono savivaldybei, 2019 m. spalio–lapkričio mėnesiais Radviliškio rajono Radviliškio apylinkės seniūnijoje 4 vietose vykdyti žvalgymai. Pagrindinis tikslas buvo archeologiniais metodais pabandyti tyrinėti 1919 m. vykusių kautynių su bermontininkais atskiras vietas siekiant gauti naujų duomenų apie šias karines operacijas. Per praėjusį šimtą metų smarkiai pasikeitus situacijai, pasirinktos dvi vietos, kur tokius darbus šiandien įmanoma atlikti. Tai Radviliškio vėjo malūno vieta į P nuo miesto bei Radviliškio stačiatikių kapinių aplinka. Kitos dvi žvalgytos vietos buvo susijusios su tolesnėmis Saulės mūšio (1236 m. rugsėjo 22 d.) vietos paieškomis Radviliškio apylinkėse.

Metalo detektoriais ieškota metalinių archeologinių artefaktų (žvalgė MINK nariai) ir jie identifikuoti. Radviliškio mūšio vietose ieškota XX a. pradžios militarijų, kitur – archeologinių dirbinių, nors registruotos ir tūtelės, kulkos ar šoviniai iš praėjusių karų laikotarpio. Iš militarijų svarbiausios yra tūtelės, labiausiai identifikuojančios šaudymo vietą, ir kulkos, rodančios, į kurią vietą buvo šaudoma (jas identifikavo Titas Tamkvaitis). Mažai informacijos teikia sviedinių, minų ar bombų skeveldros bei artilerijos sviedinių sandarinimo žiedų fragmentai, rodantys daugiau pačią sprogmens